

FRANSIZ ÖĞRETİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Ayşe (Eziler) Kıran*

ÖZET:

Bu yazıda Fransadaki eğitim sistemi içinde okulöncesi, ilkokul ve ortaöğretim özellikleriyle incelenmiş, bu sistem içinde nasıl öğretmen yetiştirildiği anlatılmıştır. Bunun yanında Fransız öğretim sisteminde öğretmen yetiştirme konusunda en önemli rolü oynayan Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitülerinin (I.U.F.M) ve Yüksek Öğretmen Okullarının özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çeşitli öğretim düzeylerinde öğretmen olabilmek için girilip başarılabılması gereken sınavlar konusunda bilgiler verilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

Okul Öncesi Eğitim, İlkokul, Ortaöğretim, I.U.F.M, CAPES, CAPET, AGREGASYON

ABSTRACT:

In this paper pre-school, primary and secondary school education in France has been explained, and how teachers are educated in this system has been presented. In addition, the characteristic of University-Governed Teacher Training Institutes which play a key role in the teacher education system have been discussed. Information concerning various examinations of different levels and types to take to qualify as teacher has been presented.

KEY WORDS:

Pre-school Education, Primary Education, Secondary Education, I.U.F.M, CAPES, CAPET, AGREGATION.

0. GİRİŞ

Fransa geleneksel olarak akademik, düşünsel, kültürel ve bilimsel çalışmaların özgünlüğü, bağımsızlığı, eşitliği ve niteliği konusunda duyarlık gösteren bir ülkedir. Bunun sonucu olarak, bireyin zekâsını, yeteneklerini, isteklerini olduğu kadar, ülkenin gereksinimlerini de gözönüne alarak eğitim sistemini oluşturmuştur, oluşturmaktadır. Bu nedenle de eğitim konusu çok sık tartışılır, yeni çözüm önerileri sunulur, yeni yöntemler denenir, ama temel ilkelerden (laiklik, onaltı yaşına dek zorunlu ve parasız eğitim) ödün verilmez. Her gelişmiş ülke gibi, Fransa da her düzeyde (balıkçısından bilim adamına, tezgâhtarından politikacısına) eğitim çarkından geçmiş, iyi yetişmiş bir insan gücüne sahip olmak is-

temektedir. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirilmesine her zaman, özellikle de 1968 den sonra çok önem verilmiştir. Nitelikli ve iyi öğretmen yetiştirmek için gençlere hem değişik öğrenim olanakları verilir, hem de öğretmen adayları burslarla özendirilirler. Değişik ve çağdaş öğretim yöntemlerine, bilgilerine, gereksinimlere uygun sınav türleriyle, nesnel ve yansız değerlendirmelerle de bu mesleğin kolay olmadığı, sağlam bir bilgi (en az beş yıllık bir eğitim) ve deneyim gerektirdiği öğrencilere çok erken yaşta anlatılmaktadır. Bu tutum da öğretmenliği saygın bir meslek haline getirmiştir. 1990 ların başına dek çok karışık ve karmaşık olan bu sistem epeyce yalınlaştırılmış ve kolaylaştırılmıştır. Değişen iktidarlar ve millî eğitim bakanları sistemi kökten değiştirmemiş, geliştirmişler, günün koşullarına uydurmaya, gereksinimlerine cevap vermeye çalışmışlardır. Meslek seçme konusunda eğitimin her düzeyinde iyi ve kolay bir bilgilendirme ve danışma sistemi geliştirilmiş olduğundan, öğretmenler, rehber öğretmenler, danışmanlar bu konuda öğrencileri daha ilkokuldan başlayarak bilgilendirmekte, seçenekler sunarak yönlendirmektedirler. Bu nedenle öğrenciler meslek seçerken çok fazla yanılığa düşmemekte, yanılığa düştüklerinde de, biraz zaman ve emek kaybına yol açsa da, çoğunlukla istedikleri mesleğe yönelebilmektedirler.

Fransa'da öğretmenlik mesleğine ancak üniversitenin ikinci sınıfından sonra aday olunduğu, üniversite eğitiminden sonra ayrıca en az iki yıllık bir eğitim, yüksek lisans çalışması ve başarılması zor yarışmalı sınavlar gerektiği için bu seçim genelde çok bilinçli bir biçimde yapılmaktadır.

1. FRANSIZ ÖĞRETİM KURUMLARI

Fransız eğitim sistemini başlıca sekiz bölüme ayırmak mümkündür. İki yaş civarında başlayabilen, beş yaşına dek süren zorunlu olmayan, ama yarı artık herkes tarafından kabul edilen üç yıllık okul öncesi eğitimi; Fransa, İskandinav ülkeleriyle birlikte Avrupa'nın diğer ülkelerine ve Amerika Birleşik Devletleri'ne örnek bir sistem oluşturmakta ve bununla da çok övünmektedir. Zorunlu olan ilköğretim altı yaşında başlar, beş yıl sürer. İlköğretim okulları ba-

* Prof. Dr. Ayşe (Eziler) Kıran, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

kanlıkça atanan bir müdür, öğretmen ve veli temsilcilerinin oluşturduğu bir "okul "kurulu" tarafından yönetilir. İlköğretim üç döneme ayrılmıştır. Dört yılı kapsayan ortaokulun ilk iki yılında "gözlem" yapılır, son iki yılında ise öğrencinin "yönelim"(ler)i saptanır. Öğretmen, danışman, veli birlikte öğrencinin devam edeceği öğrenim kurumunu seçer; genel lise ve ya da meslek lisesi ve dalı gibi. Ortaokul eğitimin sonunda (onaltı yaşında) yapılan bir sınavda başarılı öğrenci ortaokul bitirme belgesini alır. Ancak bu sınavlara girip belge almak zorunlu değildir. İsteyen öğrenciler bu sınava girmeden üç yıllık liseye devam edebilirler. Ortaokul ve lise bizde olduğu gibi iki eğitim döneminden oluşur. Liseden sonra öğrenim başlıca dört dala ayrılır. Birincisi bireyleri iş yaşamına hazırlayan iki yıllık meslek okulları, ikincisi sınavsız girilen üç yıllık lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi veren üniversiteler, sınavla öğrenci alan, eğitim niteliklerinin üstünlüğü ile tanınan, neredeyse tüm mezunlarının hemen iş bulduğu çok saygın dört yıllık yüksek okullar (Siyaset bilimleri, toplum bilimleri, mühendislik, gazetecilik, ekonomi, yüksek öğretmen okulları gibi). Bu okullara girmek ve mezun olabilmek çok zor olduğundan lise ile bu okullar arasında köprü görevini yapan, konularında ve alanlarında uzmanlaşmış hazırlık okulları vardır. Bu okullara çoğunlukla yarışmalı sınavla öğrenci alınır. Lisede izlenen dersler, başarı notu ortalaması ve adayca hazırlanan, eğilimlerini açıkça ortaya koyan ayrıntılı bir çalışma giriş sınav notunu etkiler. 2-3 yıllık bu okullarda verilen yüksek eğitim düzeyi herkesçe kabul edildiğinden, pek çok yüksek okul ve üniversite adayı bu okullarda eğitim görmek istemektedirler. Bu okulların bazıları paralıdır, bazıları da burs verir. Fransa'da yukarıda sözü edilen herhangi bir öğretim kurumunda öğretmen olabilmek için değişik yollar izlenebilir.

1.1. Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü (I.U.F.M)

1991 de kurulan Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüleri (I.U.F.M) öğretmen yetiştirme konusunda çok önemli değişiklikler getirmiştir. Bu kurumlar bir ya da birden fazla üniversiteye bağlı devlet yüksek öğrenim kurumlarıdır. Okul öncesi eğitimi, ilkököl, ortaokul, lise ve hazırlık okulları için öğretmen yetiştirir. Her üniversite şehrinde bir Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü bulunur. Bugün sayıları yirmi dokuza ulaşan Enstitülerde aralarında işbirliği yapan yönetim, bilim ve eğitimbilim olmak üzere, üç kurul vardır. Aynı ya da benzer kaynaklardan gelen tüm öğretmen adaylarına aynı kurumda, aynı düzeyde üniversite ve meslek bilgisi vermek amacıyla kurulmuştur. Bu enstitülerin tümü her dalda öğretmen yetiştirmez. Bu Enstitüler buldukları şehirdeki üniversitelerin uzmanlık alanlarına göre belli

alanlarda ulusal ve bölgesel sınavlara adayları hazırlar ve yetiştirirler. Bu nedenle adaylar da öğretmen olmak istedikleri alanda eğitim varen Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitülerinin bulunduğu şehirlere giderler. Her enstitü kendi öğretmen yetiştirme programını millî eğitim bakanlığının belirlediği çerçevede ve onun işbirliğiyle hazırlar. Bu enstitülerin öğretim elemanları üniversite öğretim üyelerinden, deneyimli okul öncesi, ilkököl, ortaokul, lise öğretmenlerinden ve müfettişlerden oluşur. Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü doğrudan millî eğitim bakanlığına bağlıdır.

Adaylar okul öncesi ve ilkököl öğretmenliği, ortaokul-lise öğretmenliği olmak üzere iki alana birden kayıt yaptırabilirler. Adaylar bu enstitülere kendilerinin hazırladıkları, eğitim geçmişlerini, geleceğe yönelik tasarılarını sergileyen bir çalışmanın değerlendirilmesinden sonra, bir mülâkatla iki alandan birine kabul edilirler ya da edilmezler. Kısacası isteyen her yüksek okul mezunu öğretmenliğe yönelemez.

Eğitim iki yıldır. Her öğrenci yeteneğine, gereksinimine, amacına göre bireyselleştirilmiş bir ders programı izleyebilir. Bu nedenle öğrenciler değişik kurumlarda alt sınır sayısı saptanmış, istedikleri kadar ders izlerler ve birinci yılın sonunda değişik tipteki öğretmenlik sınavlarına hazırlanırlar. Birinci yıl aday olunan dalın öğretmenlik bilgilerini kapsayan kuramsal ve uygulamalı dersler izlenir. Bunun yanında tüm öğretmen adaylarından bir yüksek lisans çalışması ve tezi istenir, bunun için de gerekli ders ve saat düzenlemeleri öğrencilerin programlarına göre yapılır. Bu birinci yılda aday kuramsal, özellikle de eğitim, öğretmenlik mesleğinin bilgilerini edinmek ve seçtiği dalda gireceği sınava yoğun bir biçimde hazırlanmak için çalışır. Bu süre içinde ortaokul ve lise öğretmenliğine aday olan öğretmenler 300 ü staj olmak üzere yılda 1200-1600 saat ders izlerler. Bunun 120 saati okul öncesi ve ilkököl öğretmenleri ile ortaktır. Bu sayı, değişik kurumlarda, sınıflarda, değişik düzeylerde çalışılması ve gözlem yapılması amacıyla çoğaltılabilir. Birinci yılın sonunda öğretmen adayları seçtikleri dala ve düzeye göre bölgesel ve ulusal sınavlara [CAPES (ortaöğretim başarı sertifikası sınavı) ya da CAPET (Teknik öğretim başarı sertifikası sınavı)] girerler. Görüldüğü gibi, birinci sınıf programı çok yüküldür. Öğretmen adaylarının bir bölümü sınavlarda başarısız olma tehlikesini azaltmak için, önce yüksek lisans çalışmalarını yapıp, sonra Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsüne girebilirler. Bu sınavda başarılı olamayan öğretmen adayı birinci sınıfı tekrarlayabilir. İlerde sözü edilecek AGREGASYON sınavını kazananlar ise Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü'nün ikinci sınıfını devam ederler.

İkinci sınıfa geçmiş öğretmen adayı bilimsel açıdan kendini kanıtlamış olarak, staj yapmaya hak kazanır. İkinci sınıftaki öğretmen adayı birinci sınıfta yaptığı uygulamaları okul ortamında dener. Aday öğretmen iki tür ders yapar. Birincisi kendisinin tümüyle sorumlu olduğu bir ders, ikincisi danışmanının denetiminde yaptığı derstir. Bu arada, aday öğretmen gözlemler yapar, kendisinin ve meslektaşlarının uygulamalarını eleştirel bir gözle inceler, çözümlemesini yapar, kuramsal bilgilerin uygulamaya katkılarını değerlendirir. Bu iki yönlü çalışmayı gerçekleştirebilmek için, adaylar hem okul ortamında staj yapar hem de Enstitüsü'de dersleri izler. Stajyer öğretmenler belli bir maaş alırlar. İkinci yıldaki stajın sonunda her aday somut bir eğitim konusunu işleyen, kuramsal derslerle ya da uygulamayla ilgili kısa bir tez hazırlar. Sonra da meslekî becerisini kanıtlamak zorunda olduğu bir sınava girer, başarılı olursa öğretmen olur. Bu sınavın değerlendirmesini staj yapılan okulun müdürü, eğitim danışmanı ve dersleri izleyen formatör öğretmen yapar.

Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitülerinin iki amacı vardır; üniversite boyutuyla yüksek düzeyli, bilimsel bir formasyon vermek, mesleki boyutuyla adayları öğretmenlik mesleğine somut ve uygulamalı bir biçimde hazırlamak. Enstitü kuram ve uygulamayla aynı anda dersleri ve stajları birbirini destekleyecek biçimde düzenler. Adaylar derslerde bilimsel ve eğitsel alanlarda bilgilerini genişletirler, stajlarda eğitim sisteminin nasıl işlediğini, gelecekteki öğrencilerinin davranışları ve gereksinimleri konusunda bilgi edinirler.

Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüleri isteyen tüm öğretmen adaylarına karşılıklı olarak birinci yıl toplam 70 000 F., ikinci yıl 92 000 F. burs verir. Burs alan aday CAPES ya da CAPET sınavına hazırlanmakla, derslerini düzenli olarak izlemekle, başarısız olduğu takdirde, ikinci yıl bu sınava girmekle yükümlüdür. İlk sınavda başarısız olursa bursu bir yıl için kesilir. Aday, ikinci sınavda başarılı olur, ikinci sınıfa devam etme hakkını kazanırsa, yeniden burs almaya başlar. Öğretmen adayı ikinci kez başarısız olursa bursu kesilir. İsteyen adaylar burs almadan serbest dinleyici olarak derslere katılabilirler. Ancak burslu öğrencilerin sınavlarda çok daha başarılı oldukları saptanmıştır.

1.2. Üniversiteler

Öğretmenlik mesleğine Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünde hazırlanmak zorunlu olmadığı için, bazı üniversiteler yüksek lisans çalışması yapan, öğretmen olmak isteyen öğrencilere CAPES ya da CAPET ve AGRÉGATION (agrégation) sınavına yönelik hazırlık sınıfları oluşturmuşlardır. Elde edilen sonuçlar bu sınavlara enstitülerde okuyarak ha-

zırlanmanın daha olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir. Adaylar bu sınavlardan birini kazanırlarsa Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitülerinin ikinci sınıfına devam ederler.

1.3. Yüksek Öğretmen Okulları

Kökene çok eskilere dayanan, Yüksek Öğretmen Okullarının iki görevi vardır: birincisi geleceğin araştırmacı öğretmenlerine ve araştırmacılarına gerekli eğitimi vermek, ikincisi geleceğin ortaöğretim öğretmenlerine temel eğitim, hizmetiçi eğitimi ve lise sonrası için eğitim vermek. Tüm Fransa'da değişik alanlarda uzmanlaşmış dört Yüksek Öğretmen Okulu vardır. Bu okullara 18-23 yaş arasındaki lise mezunları yarışmalı bir sınavla girerler. Bazı liselerde bu amaçla özel sınıflar oluşturulmuştur. İkinci bir yol da, yukarıda sözü edilen, alanlarında uzmanlaşmış (edebiyat, mühendislik, yönetim, fen ya da ekonomi) iki yıllık hazırlık okullarından mezun olmaktır. Edebiyat alanında Yüksek Öğretmen Okulları sınavlarına girip başarılı olanların oranı % 5 i aşmamaktadır. Gene de öğrenciler bu iki yıllık öğretimden çok yararlanmaktadır. Eğer öğrenciler aynı anda hem bir üniversiteye, hem de hazırlık okuluna kayıtlıysalar, genellikle üniversitenin ilk iki yılı, hatta ikinci ve üçüncü sınıfı ile denklik sağlanabilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin büyük bir bölümü iki kuruma da kayıt yaptırmaktadırlar. Yüksek Öğretmen Okullarında öğrenim süresi dört yıldır. Araştırma çalışmaları daha uzun süren öğrenciler öğrenim sürelerini uzatabilirler ve bu durumda kendilerine uygun, gerekli parasal yardım sağlanır. İlk iki yıl üniversitenin son sınıfına ve yüksek lisans çalışması için verilen bir yıla denk sayılır. Üçüncü yıl, doktora hazırlık derslerine ve kısa (80-150 sayfa) bir tezin hazırlanmasına ayrılmıştır. Bu çalışma doktora tezinin ön çalışması olarak kabul edilir. Dördüncü yıl da aday ya agregasyon sınavlarına çalışır ya da doktora tezinin hazırlıklarına başlar. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi öğrenimi boyunca 6940-7200 F. arasında aylık alır. Yüksek Öğretmen Okulunu bitirenler okula girdikleri ilk yıl başlangıç sayılarak, on yıl devlet hizmetinde çalışmak zorundadırlar. Ancak özel kuruluşlarda çalışmak isteyenler doktora tezlerini bitirdikleri takdirde (günümüzde Fransa'da bir doktora tezi en kısa ve en iyi koşullarda en az dört yılda bitirilebilmektedir) bu zorunluğu yerine getirmeyebilirler. Yüksek Öğretmen Okulunu bitirenlerin bir bölümü üniversitelerde kariyere, bir bölümü liselerde ve hazırlık okullarında öğretmenliğe yönelir. Bir bölümü ise kitle iletişim ve basın, siyaset ve ekonomi bilimleri, fen ve teknik bilimler veren yüksek okullara ya da üniversitelere devam ederler. Bu nedenle Fransa'da Yüksek Öğretmen Okulu mezunu bir çok ünlü gazeteci, politikacı, bilim adamı, yazar bulunmaktadır ve bu okuldan mezun olanların

toplumda, politikada, sanatta, diplomaside, bilimde basında her zaman ayrıcalıklı ve saygın bir yeri vardır. Gerçek amacı araştırmacı ve araştırmacı öğretmen yetiştirmek olan Yüksek Öğretmen Okulları CAPES ve CAPET sınavları için de hazırlık sınıfları açabilirler. Bu kurumlarda sınavlara hazırlanan adayların da çok başarılı oldukları görülmüştür. Bu okullara girmek için farklı yollar izlenebilir. Birincisi yukarıda sözü edilen üniversiteler, ikincisi hazırlık okullarıdır. Bunun yanında mektupla öğretim ve özel kurumlar da Yüksek Öğretmen Okulu sınavlarına hazırlık programları açarlar.

1.3.1. Mektupla Öğretim

İsteyen öğretmen adayları CAPES ya da CAPET ve AGREGASYON sınavına Ulusal Uzaktan Eğitim Merkezinin (Centre National d'Enseignement à Distance) desteğiyle hazırlanabilirler. Bu merkez belli bir ücret karşılığında adayların değişik tipteki sorularını yanıtlar, adaylara kaynak kitaplar, araştırmalar, ders malzemeleri sağlar, yazılı sınavlar yapar, bunları değerlendirir.

1.3.2. Özel Kurumlar

Bazı özel kurumlar ücret karşılığında yalnız CAPES, CAPET ve AGREGASYON sınavlarına yönelik belli alanlarda hazırlık sınıfları açarlar. Hazırlık sınıflarının sayısı ve alanları millî eğitim bakanlığının ilân ettiği boş kadro sayısına göre her yıl değişiklik gösterebilir.

2. FRANSIZ ÖĞRETİM SİSTEMİNDE ÖĞRETMENLER

2.1. Okul öğretmenleri

Fransa'da sınıfların adlandırılması Türkiye'dekinin tersine bir sıra izler. Örneğin ilkokul birinci sınıf 12. sınıf, lise son sınıf ise birinci sınıftır. Okul öğretmeni terimi iki beş yaş arasındaki çocuklara eğitim veren anaokulu ve altı onbir yaş arasındaki çocukların eğitiminden sorumlu ilkokul öğretmenlerini içine alır. Bu öğretmenler üç yıllık üniversite öğreniminden sonra, Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü'nde iki yıllık hazırlık eğitimi görürler ve yarışma biçiminde gerçekleşen bir sınavda başarılı olurlarsa, millî eğitim bakanlığı bünyesine katılırlar. Haftada 27 saat ders verirler, emeklilik yaşı ise 55 den 60 a yükseltilmiştir. Okul öncesi eğitime ve ilköğretime verilen önem nedeniyle bu öğretmenlerin maaşları ortaokul öğretmenlerinden pek farklı değildir.

Mesleğin ilk iki yılında	8630 F. civarında
Meslekte iki yıldan sonra	12320 F. civarında
Mesleğin son yıllarında	14200 F. civarında

Bu maaşların yanında üç tip ek ödenekleri de bulunmaktadır.

- İlk atanma; geri kalmış bir bölgeye ya da sorunlu bir öğrenim kurumuna gönderilen öğretmen üç yıl boyunca 12000 F. civarında maaş alır.

- Özel coğrafik ya da eğitimde öncelikli bölgelere gönderilen öğretmen 6200 F. civarında ek ödenek alır.

- Ders saatleri dışında yan çalışmalar, sportif ve kültürel etkinlikler (elişi, sergi, tiyatro, müzik, yarışma, konser...) düzenleyen öğretmenler saat başına 120 F. ek ödenek alır.

2.2. Nasıl okul öğretmeni olunur?

Okul öğretmenliği sınavına girmek için yaş sınırı yoktur. Üç yıllık bir lisans diploması ya da liseden sonra herhangi bir üç yıllık yüksek okuldan mezun olmak gerekir. Öğretmen adayının okul öncesi eğitimde ve ilkokulda öğreteceği ya da ilgileneceği konularla ilgili olan lisans diplomaları tercih edilir (anadili, matematik, tarih-coğrafya, fen ve teknik bilgiler, yurttaşlık eğitimi, sanat eğitimi, spor eğitimi gibi). Adaylar isterlerse Fransa'ya gelen göçmenlerin dillerinden de sınava girebilirler; Çince, Laosça, Polonyaca, Makedonca, son yıllarda Türkçe ve benzeri diller; bölgesel dilleri biliyorlarsa bu dillerden de sınava girebilirler; Korsikaca, Flamanca ve benzeri, bu konuda sınırlayıcı bir alan, bir diploma listesi yoktur. Kısacası adayın sınavı başarması yeterlidir. Eğer aday iki yıllık bir okuldan mezun ise, üç yıllık bir üniversiteye girip, gerekli dersleri izleyip, lisans diploması alması gerekir (bir tür lisans tamamlama). Ancak, her üniversite bu olanağı vermemektedir. Bu nedenle adayın ilgilendiği programın bulunduğu üniversiteye gitmesi gerekir. Okul öğretmenlerinden çok büyük bir dikkat, sabır, dayanıklılık beklendiğinden, sağlıklarının çok iyi olması istenir, bu nedenle çok titiz bir sağlık muayenesinden geçerler ve sağlıklı, bünyesi güçlü olanlar tercih edilir.

Aday öğretmenler öğrenim gördükleri üniversitenin ikinci sınıfındayken, Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsüne başvurabilirler. Üniversiteyi bitirdikten sonra da kayıtlı oldukları üniversitenin Öğretmen Yetiştirme Enstitüsüne o zamana dek izlediği dersleri, notlarını içeren, eğilimlerini açıklayan bir dosya ile baş vururlar. Öğretmen adayı olmaları uygun bulunursa sözlü bir sınava girerler. Ancak sözlü sınavı başarırlarsa okula burslu ya da dinleyici öğrenci olarak kabul edilirler. Birinci yıl yarışma biçiminde gerçekleşen bölgesel bir sınava hazırlanmak için eğitim görürler. Tarihleri izin veriyorsa, birden fazla enstitünün sınavına başvurulabilirler. Yazılı ve sözlü olan bu sınavlarda alan bilgisi yanında eğitime, öğretmeye yönelik bilgiler de çok önemli rol oynar.

Son olarak da aday kendisinin hazırladığı, tasarılarını, düşüncelerini anlatan bir dosya ile mülakata girer. Öğretmen olmaya uygun görülürse Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünün ikinci sınıfına kabul edilir. İkinci yılın sonundaki sınavda başarılı olursa, aldığı nota göre, adı asil ya da yedek listelerden birinde bulunur. Kazanan öğretmen adayının, bölgedeki boş kadro sayısına göre, sırası gelince ataması yapılır, ya da kendi istediği bir bölgede kadronun boşalmasını bekler. Atamalar da genellikle adayların derslerini izledikleri enstitünün bulunduğu bölgeye yapılır. Eğer aday başka bir yere atanmak istiyorsa, bu yer kesinlikle ilişkisini sürdüreceği bir Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsüne yakındır.

İsteyen adaylar birinci sınıfı Ulusal Uzaktan Eğitim Merkezinin (Centre National d'Enseignement à Distance) yardımıyla okuyarak sınava hazırlanırlar. Eğer sınavı kazanırlarsa pedagojik formasyon edinmek için bir Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünün bulunduğu bölgeye ataması yapılır. Satijer öğretmen hem okulunda çalışır, hem de bulunduğu yerdeki Üniversite Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü'nde bir yıllık bir staj yapar, bu bir yılın sonunda başarılı olursa atanır, başarılı olamazsa bir yıl daha staj yapabilir. Eğer aday birden fazla enstitünün sınavında başarılı olmuşsa, ikinci sınıf ve staj yeri konusunda bir tercih yapabilir. Öğretmen gereksiniminin fazla olduğu bölgelerde sınavı kazanma ve atanma olasılığı daha fazladır.

Üniversitelerin Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünde hem kuramsal hem uygulamalı dersler izleyen adayların sınavı kazanma şanslarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

2.3. Ortaöğretimde Nasıl Öğretmen Olunur?

Fransa'da orta öğretim dört yıl süren zorunlu ortaokul ve üç yıl süren liseden oluşur. Ortaokul ve lise öğretmenliği bir bilgi edinme ve edindiği bilgiyi uygulamaya ve aktarmaya yönelik bir meslek olarak tanımlanmaktadır. Buna göre öğretmenin görevi bilgiyi aktarmak ve bilgiyi edinme yollarını öğretmektir. Öğretmen bilgi edinme yöntemlerini öğrenmeyi, uygulamayı ve kullanmayı öğretir. Öğretmenin amacı tüm öğrencilerin yaşamdaki başarı şansını arttırmaktır. Bunun için de öğrencinin gereksinimlerini, yeteneklerini ve becerilerini dikkatle izleyecek, değerlendirecek biçimde yetiştirilir. Yedi yıllık ortaokul ve lise öğretim sistemi içinde dört tip öğretmen bulunur.

2.3.1. Kapesien öğretmenler

Birinci tip öğretmenler CAPES (Certificat d'Aptitude au Professorat de l'Enseignement du Second degré) olarak adlandırılan ulusal bir sınavı başarmak

zorundadırlar. Bu nedenle de kendilerine KAPESİEN denir. Ortaokulun birinci sınıfından, eğer kadro izin veriyorsa, lise son sınıfa kadar haftada onsekiz saat derse girerler ve bir tek konuda öğretim yaparlar. Çok nadir de olsa iki konuda ders verebilirler; bu çok az bilinen bir dil olabilir. Örneğin, bu sıralarda Türkçe çok az bilinen bir dil olduğu için CAPES sınavını tarih-coğrafyadan geçmiş bir öğretmen Türkçe'den de CAPES sınavını başarmışsa bu dersi de verebilir.

2.3.2. Kapepsienler

Spor öğretmenleri CAPEPS (Certificat d'Aptitude au Professorat de l'Education Physique et Sportive=Beden ve Spor Eğitimi Başarı Belgesi) olarak adlandırılan Beden ve Spor Eğitimi Öğretmenliği ulusal sınavını başarmak zorundadırlar. Haftada yirmi saat ders vermekle yükümlüdürler.

Merkezi bir sınav olan CAPES beş alanı kapsar; 1. Edebiyat çok geniş ve çeşitlilik gösteren bir alan sunar: felsefe, klasik edebiyat, çağdaş edebiyat, tarih ve coğrafya, yaşayan yabancı diller (Almanca, İngilizce, Arapça...), bölgesel diller (Brötanca, Katalanca, Baskça...). 2. Fen Bilimleri: matematik, biyoloji ve jeoloji, fizik ve kimya, fizik ve uygulamalı elektrik. 3. Ekonomi: ekonomi ve toplum bilimleri. 4. Sanat: plastik sanatlar, müzik eğitimi ve koroda şan eğitimi. 5. Belgencilik (Documentation): Belgencilik mesleği. Spor alanındaki sınavda başarılı olanlar ise CAPEPS diploması alırlar, beden ve spor eğitimi öğretmeni olurlar.

2.3.3. Kapetler

Üçüncü tip öğretmenler kısaca CAPET (Certificat d'Aptitude au Professorat de l'Enseignement Technique) olarak adlandırılan Teknik Öğretim Öğretmenliği ulusal sınavını başarmak zorundadırlar. Meslekî ve teknik eğitim veren liselerde ve gerekli durumlarda yukarıda sözü edilen iki yıllık meslek okullarında çalışırlar, haftada onsekiz saat ders vermekle yükümlüdürler. Teknik Öğretim Öğretmenliği sınavı oniki dalı kapsar. 1. Mekanik, 2. İnşaat, 3. Teknik bakım, 4. Endüstri, 5. Ekonomi ve Yönetim, 6. Bilgisayar ve Yönetim, 7. Otelcilik-Turizm, 8. Endüstri Grafikerliği, 9. Uygulamalı Sanatlar, 10. Teknoloji, 11. Biyoloji Teknolojisi, 12. Toplum Sağlığı Bilimleri ve Teknikleri.

Üç yıllık herhangi bir üniversite ya da dengi bir yüksek okulu bitiren herkes, istediği dalda CAPES ve CAPET sınavına girebilir. Ancak sınav sonuçları, lisans diploması ile girilen sınav arasında doğrudan bir ilişki olduğunda adayların daha başarılı olduğunu göstermektedir. Bu sınavlar yazılı ve sözlü iki bölümden oluşmaktadır. Sözlü sınav eğitim ve öğretim bilgilerini, becerilerini ölçmeye yöneliktir. Bu sınavlarda Üniversite Öğretmen Yetiştirme Ens-

titüsü'nün birinci sınıfında aday tarafından hazırlanmış bir çalışma üzerinde olduğu gibi, jürinin önerdiği bir konu üzerinde de mülakat yapılabilir. Sözlü sınav toplam notun %25'ini oluşturduğu için çok önemlidir. Bu sınavlara girmek için bir yaş sınırı yoktur. Sınavlar ulusal düzeyde yapıldığı için, atamalar da ulusal düzeydedir.

Bu iki aşamalı sınavda başarılı olmuş ve atanmış öğretmenlerin ücretleri arasında hiç bir fark yoktur. Doğal olarak hizmet yılına göre maaşları artar. Örneğin,

Mesleğin ilk iki yılında	8300 F. civarında
Meslekte iki yıldan sonra	10500 F. civarında
Mesleğin son yıllarında	16700-18600 F. civarında

Bu maaşların yanında ek ödenekler de vardır. Ek ödenekler aşağıda belirtilen etkinlikleri yapan tüm öğretmenlere ödenir.

- öğrencileri yönlendiren danışmanlıklar,
- sınıf sorumlulukları,
- yan çalışmalar toplumsal ve kültürel etkinlikler (müzik, spor, eliş, sergi, gezi, tiyatro, konser),
- ilk atanma,
- özel alanlarda kurs, özel çalışma (son yıllarda okuduğunu anlama için ek dersler, bazı dersleri anlamakta zorluk çeken öğrencileri yetiştirmeye yönelik yardımcı dersler),
- eğitim çalışmaları (sınav sorusu, ders malzemesi hazırlama, sınav kâğıdı okuma, seminer çalışması yapma).

2.3.4. Agrejeler

Bu tip öğretmenler AGRÉGATION denilen hâlâ çok zor olarak kabul edilen önemli bir sınavda başarılı oldukları için agreje olarak adlandırılan öğretmenlerdir. Bu sınav da CAPES, CAPEPS, ya da CAPET gibi merkezi ve ulusal bir sınavdır. Altı öğretmenlik ya da araştırmacılık alanı vardır. 1. Edebiyat: felsefe, dilbilgisi, klasik edebiyat, çağdaş edebiyat, tarih, coğrafya, yaşayan diller (Almanca, Arapça, İbranice, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca, Japonca, Portekizce, Rusça); 2. Fen Bilimleri: matematik, fizik bilimleri (fizik, uygulamalı fizik, fizik-kimya); 3. Sanat: Müzik ve koroda şan eğitimi, plastik sanatlar; 4. Teknoloji: Mekanik, makine mühendisliği, elektrik mühendisliği, biyokimya, biyoloji mühendisliği; 5. Ekonomi ve sosyal bilimler: ekonomi ve yöneticilik, toplum bilimleri; 6. Beden ve spor eğitimi.

Agregasyon sınavına girebilmek için yüksek lisans çalışması yapmış olmak ve CAPES, CAPEPS ya da

CAPET sınavlarından birini başarmış olmak gerekir. Bu nedenle sınava girmek için bir yaş sınırı yoktur. Adaylar kendilerini hazır hissettiklerinde, sınav konusunu kendilerine uygun bulduklarında sınava girebilirler. Gerek CAPES, gerek CAPET, gerekse AGREGASYON sınavlarının konuları bir yıl öncesinden açıklanır. Kütüphaneler ve kitapçılar bu konulardaki kitapları, belgeleri, araştırmaları adaylara sunarlar. Mühendislik ve bazı yüksekokulların diplomaları CAPES (CAPEPS, CAPET)le denk sayılmaktadır. Sınavlar yazılı ve sözlü olmak üzere, alanlara göre değişik günlerde ve saatlerde yapılabilir. Yazılı sınavlar yedi sekiz saat süren, genellikle kişisel yorum gerektiren kompozisyon, yabancı diller için iki yönlü çeviri biçiminde gerçekleştirilir. Sözlü sınavlar dört beş bölümden oluşur; mülakatın arkasından ders verme, bir bildiri sunma, metin açıklama, uygulama yapma gibi. Adaylar bu sınava genellikle üniversitelerde hazırlanırlar. Öte yandan yeni oluşturulan Yüksek Öğrenime Hazırlık Merkezleri de (Centre d'Initiation à l'Enseignement Supérieur, CIES) kendi yöntemleriyle adayları agregasyon sınavlarına hazırlar.

Agreje öğretmenler liselerde ve çoğunlukla daha önce sözü edilen hazırlık okullarında ve Öğretmen Yetiştirme Enstitülerinde ders verirler, üniversitelere de öğretim üyesi olarak girip kariyer yapabilirler. Edebiyat, fen ve teknik dallarda haftada 15, sanat ve spor dallarında ise 17 saat ders vermekle yükümlüdürler. Maaşları kapesienlerden daha yüksektir. Örneğin;

Mesleğin ilk iki yılında	9500 F. civarında
Meslekte iki yıldan sonra	12700 F. civarında
Mesleğin ortalarında	15600 F. civarında
Mesleğin son yıllarında	21000-23500 F. civarında

3. YARDIMCI ÖĞRETMENLER

En az üniversite eğitimi yapmış kişilerden seçilir, ancak her yıl iş bulabilme güvenceleri yoktur. Atanmış öğretmen sıkıntısının olduğu yerlerde, öğretmenler hastalandıklarında, kısacası kendilerine gereksinim duyulduğunda maaş karşılığı çalışırlar.

4. ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI

Fransa'da 1993 yılında 7600 lise ve ortaokul bulunmaktaydı. Ortaöğretim Türkiye'de olduğu gibi devletçe ya da özel kuruluşlarca gerçekleştirilir. Özel okullar, eğitim programları ve öğretmenlerin atanması açısından millî eğitim bakanlığının denetiminde olup, parasal yönden bölge yetkililerine, valiliğe, belediyeye bağlıdır. Bu okulların tek farkı

öğretmenlerin anlaşılmalı olmaları, parasal açıdan bağımsız olmalarıdır. Bu okullar devletten hiç parasal yardım alamazlar. Millî eğitim bakanlığı yöneticilerini ve öğretmenlerini atar, öğrenim kurumundaki etik ve eğitsel koşulları denetler.

5. SONUÇ

Fransa, eğitimin niteliğini yükseltmek, daha iyiye götürmek için bir dizi önlem almıştır. Örneğin tüm öğretmenlerin belirli aralıklarla hizmetiçi kursları izlemesi, bilgilerini yenilemesi zorunludur. Bu kurslardan aldıkları sertifikalar ve dereceleri terfilerinde, atanmalarında önemli olumlu etken olur. Başarısızlık, kurslara katılmama öğretmenlere olumsuz puanlar getirir. Kısacası geleneklerine bağlı Fransa, eğitiminde sürekli yenilik yapılmasını ister, öğretmenlerin de bunu yakından izlemesi için gerekli önlemleri alır. Fransız eğitimini diğer sistemlerden ayıran, doğruluğuna inanılan özellikleri uzun yıllardır korumasıdır. Bunların başlıcaları şöyle sıralanabilir: 1. Bakolarya denilen ulusal düzeyde yapılan merkezî lise bitirme sınavları, 2. Test tipi değerlendirmenin ulusal düzeyde hiçbir sınav türünde kullanılmaması, 3. CAPES, CAPET, CAPEPS, AGREGASYON gibi öğretmen seçiminde başlıca rolü oynayan sınavların ulusal düzeyde, çok zor (yedi, sekiz saatlik yoruma ve bilgiye dayanan yazılı kompozisyon, iki yönlü çeviri biçiminde, uygulamalı) ve saygın sınavlar olarak korunması.

Bu geleneksel yapı içinde öğretmen olmak, mesleğinde ilerlemek isteyenlere bir dizi kolaylıklar sağlanmaktadır. Örneğin; 1. Okulöncesi, ilkökul öğretmeni, ortaokul ya da lise öğretmeni olmak için yaş sınırı yoktur. 2. Bir okulöncesi öğretmeni CAPES, CAPET, CAPEPS ya da AGREGASYON sınavlarından birine katılmak istiyorsa (millî eğitim bakanlığından iki yıl izin ve burs alıp), yukarıda belirtilen yollardan birini izleyerek sınava hazırlanabildiği gibi, bir üniversite kentinde Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü'ne kayıt yaptırabilir (bakanlık bu konuda gerekli düzenlemeleri yapar), iki yıllık eğitimi boyunca da bursunu alabilir. Başarılı olması halinde de diğer kapesienler gibi ortaokulda (hatta lisede) ders verebilir. 3. Fransa'da CAPES, CAPEPS ya da CAPET sınavını kazananların büyük bölümünün düşü AGREGASYON sınavını başarıyla tamamlayarak, liselere, hazırlık okullarında ders verebilmektedir. Millî eğitim bakanlığı bu amaçla burslar vererek, atamaları hazırlık okullarının bulunduğu kentlere yaparak, adaylara yardımcı olmaktadır. Pek çok öğretmen de bu düşü gerçekleştirilmektedir.

Fransa'nın bir özelliği de millî eğitim bakanlığının dışında birbirini denetleyen iki kurumun olmasıdır; öğretmenler sendikası ve öğrenci velileri sendikası.

Ders programlarının, eğitim gereksinimlerinin saptanmasında bu iki kurum, hizmetiçi kurslarının düzenlenmesinde program içeriklerinin belirlenmesinde, öğretmenlerin seçilmesinde, bu programların yürütülmesinde, sınav biçimlerinin, diploma, sertifika türlerinin belirlenmesinde öğretmenler sendikası etkin roller oynar. Bu nedenle de millî eğitim bakanlığı her zaman dilediği değişiklikleri yapmamakta, kimi zaman da bu iki kurumun işbirliğiyle önemli yenilikleri gerçekleştirebilmektedir.

Bu sistemin bizce en iyi yanı öğretmenlik yapmak isteyenlerin mesleğe yeterli alan bilgisi aldıktan (üniversiteyi bitirdikten) sonra, bilinçli ve istekli bir biçimde mesleğe yönelmeleri, iki yılda pedagojik formasyon edinmeleri, bir yıllık bir stajın sonunda göreve başlamaları, diledikleri, çalıştıkları takdirde hazırlık okulu öğretmenliğine dek yükseltilmeleridir.

6. KAYNAKÇA

- 1 Actuel, Centre d'Information et de Documentation Jeunesse, No 2. 421, Temmuz, Ağustos 1993.
- 2 Actuel, Centre d'Information et de Documentation Jeunesse, No 2. 442, Temmuz, Ağustos 1993.
- 3 Actuel, Centre d'Information et de Documentation Jeunesse, No 2. 443, Temmuz, Ağustos 1993.
- 4 Pellat, J. C, "Les IUFM: état de lieux, l'exemple de l'Alsace", **Le Français Aujourd'hui, No. 97**, supplément Mai 1992, Ed. Association Française des Enseignants de Français, pp. 5,6.